

By-Ordning.

1) På det så mycket bättre ordning må uti Byelag kunna hållas, så skal i hwar by en Alderman tillsätjas, på ett eller flere år, alt som Byemännen sig derom förena, och bör den, som de fläste rösterne fallit på, sig derifrån ej undandraga. Aldermannen äger makt, när han antingen sjelf pröfwar nödigt, eller warder af någon annan tillsagd och påmint, at sammankalla Grannarne och Byemännen til at gemensamt med hwarandra öfwerlägga om det arbete, de då wilja företaga, eller hwad hållt det wara må, som til Hemmanens bättre bruk, häfdaude och förman, lända kan. Detta sammankallande sker genom en Budkaste, hwilken hos Aldermannen förwares: Men när Byemännen skola komma tillsammans, bör den af Aldermannen stäckas omkring Byelaget, då den, som en sådan Budkaste, etter ordningen, emottaga bör, är förpliktad den samma straxt, och utan ringaste uppehåll, till sin Granne fortskaffa: Försummar någon detta, eller wisar härwid någon motwilja, plichte första gången - - - och andra gången dubbelt. Byemännens sammankallande kan ock ske genom blåsing utur en Kur eller Horn, eller ock med trumslag af en pinna, alt som de sjelfre beqwämligast finna, och sig förena kunna. När Budkassen således omlypt, eller teckn på förenämde sätt till Grannarnes sammankomst, är gifwit, bör åboen sjelf, ifrån hwarje Hushåll, på den därtill utsatte sammelplassen sig strax installa och afhöra, hwad som af Aldermannen kan blifwa förestält: Blifwer någon utan laga förfall borta, och sig då icke infinner, böte, den det gör - - - Sker det oftare, af tredsko eller wårdslöshet, böte hwarje gång

dubbelt. Är Byelaget stort, böra twenne Bisittare af Aldermannen tillsättjas, hvilka äga at afgöra de förefallande Dispyter, samt ut-erogwera böterne, hwartil de tröge och motwillige, efter denna By-ordning, gjordt sig förfallne. Skulle någon af Byemännen wara så obetänckt, at wid sammankomsten med danständiga ord öfwerfalla Aldermannen, eller någon annan af Grannarne, eller ock utbrista i eder och swor-dom, böte - - - eller mera, efter omständigheterna, som brottet är till.

2) På det hwar och en må njuta fred och hägn, böra alla Gärdesgårdar, de ware sig af sten eller gärdsle, så wäl som Jordwallar omkring gården, ångar och hagar, hållas i fullkomligt godt stånd; Till hwilken ända nödigt är, det Gärdesgårds-Syn warder Höst och Wår, eller ock flere gånger om året, där så nödigt pröfwes, af samfeligte Grannarne för-rät-tad, hwarwid noga bör efterses alla felaktigheter, och det som då finnes ogilt, skal sedan sättas i fullkomligt stånd, in-nom en wif förelagd tid, eller plicke den sådant försummar - - - för hwar samn, och gälde desutan skadan dubbelt åter, som därutaf timat. Aldermannen bör ock noga tilse, det ingen sker förnär, utan at hwar håller Gärdesgård, efter Hemmantal och stångfall.

3) Enär någon Gärdesgård omkring åker, ång, hagar eller betesmark blåser neder, eller eljest finnes odugelig, bör den strax utan drögs-mål förswars god uppsättjas; Försum-mar någon det, sedan han antingen sielf sådt derom kundskap, eller blifwit af Aldermannen, eller ock någon af Grannarne här-om tillsagd, böte - - - för hwar Kreatur, som därigenom inkommer, och fylle derjämte skadan, efter Byelagets be-pröfwande.

4.) Li-

4) Likaledes böra alla grindar, hwarest de behöfwas, hållas i godt stånd, så at derigenom inga Kreatur inkomma. Warder det försummadt, pligte - - - och ersättje Skadan. Wid samma pligt böra afwen alla Led och öppningar på winterwägar, strax om Wären, uppfredas: Och på det Snemännen måga så mycket bättre härwid kunna taga deras Skyldighet i akt; Ty komma hadanester alla grindar dem emellan så at fördelas, som det för hwar och en kan falla beqwämligast.

5) På det Diken, der ortens belägenhet sådant fordrar, må med desto större nytta anläggas och wid mackt hållas, är nödigt, det Dike-syn hålles, åtminstone twenne gånger om året; Den första om Wärtiden, när Kålen går utur Jorden, på det man bäst och säkrast må se, hwarest watnet på åkrarne stadnar, och hwarest det beqwämligast låter sig afleda; Och den andra om Hösten, då noga esterses bör, huru hwar och en, så till sin egen, som sine Brannars nytta och fördel, fullgjordt det honom ålegat.

6) De aflopps och Flod-diken, hwilka Dike-synen finner nödige, böra ständigt hållas wid mackt, på det wattnet må därutur få sitt fria och obehindrade aflåpp; Men der så hända skulle, at Rå-Brannars ågor möta och dämna samma watn, äro de förpligtade, at det igenom sine ågor, utan drögs-mål, genomgräfwä och utsläppa; Försummar eller estersätter någon det, sedan han därom blifwit tillsagd, pligte - - - för hwarje samn, och betale desutan Dikare lön särskilt.

7) På det Åkerbruket må så mycket förr och säkrare komma i fullkomligt godt stånd, är nödigt, at en wis Tract af åker ärligen til Om-ansning och Dikning företages; Hwar-förutan Står-diken, som sijnas nödige emellan åkrarne, bö-

ra af Grannarne så goda och fullkomliga uppkas, som nöd-
vändigheten fordrar, samt Diken på de ställen, som Dikes-
synen förordnat, tillbörligen uppransas och wid mactt hållas,
jämnväl och alla höga Dikes-renar uppgräfwas; Alliggandes
Äldermannen at noga tilse, det tårkwen af renarne, så wäl
som Dikes-mullen, blifwer på åkrarne utförd på de ställen,
där det bäst behöfwes. Skulle någon härutinnan wisa tred-
sko och motwilja, hafwa Grannarne frihet at taga Dikare,
och sedan låta af den tredska utmåta Dikare-lön, jämte - -
böter för hwarje samn, de således för honom updika låtit.

8.) Til förekommande af den skada och olägenhet som
ofta deraf förorsakas, at den ene Grannen, uppå den andras
sådde åkrar, fördärwar och nedtrampar hans såd, böra sam-
telige Grannarne, efter görligheten, goda sina åkrar på en
Trakt och Skifte, så att de där kunna utså enahanda såd ont
Höst och Wår; Och emedan rågsädet bäst och säkrast ut-
öder den skadelige Landt- eller Flygghastran; Ty är högst an-
gelägit, at detta sädet måst idkas, på de orter, där den sam-
ma sig inrotat.

9.) Enär Bnemännen således om Wären kommit öfwer-
ens, hwarest de wilja så sin Wintersåd, böra alla Gårdes-
gårdar, i rättan tid, upfredas, så at, när sådes-tiden om
Hösten infaller, och Grannarne warda af Äldermannen där-
om tillsagde, bör Sådes-gårdet innom et dygn wid - -
plikt, wara upfredadt. Skulle någon, sedan sådt är, insläp-
pa sina Kreatur, böte för hwardera, jämte skadans årsät-
tande - - -, och ware wid samma straff förbudit, at upp-
gifwa sin Gårdesgård omkring trådesgården, så framt icke
alle Grannarne därom öfwerenskommit.

10.) Ej må någon om Höst eller Winter insläppa lösa
Kreatur på rågen at beta, innan Äldermannen sammanfal-
lat

lat Brannarne, och de då pröfwa, at det utan skada ske må, gör det någon eljest, plicte hwarje gång - - - för hwar Kreatur, han således insläppt.

11.) Såsom det ej vlna skada förorsakar, at Hästar och andra Kreatur warda om Wären, sedan Rålen är ur Jorden, insläpte uti ångarne til betes; Alltså warder det, utan högsta nöden och öfwerenskommelse, aldeles förbudt; Bryter någon häremot, plicte för hwar Kreatur - - -

12.) På det ångarne ej måga warda alt för mycket utgnagne och nedtrampade, hwaraf ganska stor skada och afsaknad, på nästa års gröda, förorsakas; Jördensskull är högst nödigt, at de om Hösten, sedan de blifwit lagom betade, warda, på de orter, där det sig göra låter, strart uppfredade. Gör någon häremot, sedan Brannarne om ångarnes hägn sig förenat, plicte - - - och ware ändå förbunden Kreaturen strax uttaga.

13.) Enär Aldermannen antingen sielf pröfwar nödigt, eller blifwer af någon annan påmint, at låta ifrån åkrarne, och i synnerhet sådes-gården, utsläppa det öfwerflödige watten, bör en karl ifrån hwar matlag, på föresattan siund och tid, sig infinna, samma arbete at förrätta: Försummar någon det, eller går bort, innan alt är fullgjordt, böte - - - och betale desutan, efter Byemännens bepröfwande, dem som arbetet för honom förrättat.

14.) Wid den uti näsiföregående s. utfatte plickt böra Byemännen om Wår och Höst, så snart tillfädt är, uppå Aldermannens kallelse sig inställa, at emellan åkrarne uplösa och rätta fårorne, samt flere wattu-fårer anlägga, där så nödigt pröfwas. Wid hwilket tillfälle Aldermannen, med

samtelige Grannarne, hafwa noga at tilse, det alla Skiften blifwa rätt hållne efter stångfall och uppsatte rå-märken, hwilka nödwändigt böra wara af Ren, emedan pålar både ruttna, och kunna af wårdsloft folk snarare bortföras.

15.) Någre dagar innan slätter-tiden om sommaren infaller, skal Aldermannen kalla Grannarne tillsammans, at med dem öfwerlägga, när de wilja begynna at slå sine samfalte ångar, börande nödwändigt skiften och tegarne, en eller flere dagar förut, utstakas och utwadras: Försummar någon detta, plicte - - - första, och andra gången dubbelt. Det skal det åligga Aldermannen, med de öfrige Byemännen, at noga tilse, det ingen härwid sker förnär, utan at en riktig och rätt utwadning blifwer skiften emellan förrättad, och Ren i stället för pålar til råmärken uti ångarne nedsatt, hwarefter alle böra på en gång begynna at slå, så at den ene icke trampar och nedtjörer den andras gräs; Slår någon, sedan sålunda skift är, öfwer rätta Linien, uppå sin Grannes ång, betale höet eller gräset dubbelt tillbaka, och plicte desj utan - - -

16.) Jungen må afflå sine åker-renar i sådes-gårdet, innan samtelige Grannarne sig derom förenat, och bytes-renarne först blifwit delte, wid - - böter, och gälde desutan skadan för det gräs, han, för sine Grannar, nedtrampat.

17.) Alla nödtiga wägar innom ågorne, samt til och ifrån By, böra Grannarne emellan fördelas; Sedan hälle hwar sitt wägestycke förswarligen wid mackt: Försummar någon, at bättra den bro eller wägestycke, som honom tildelt är, sedan honom är witterligt, at den är ogild, eller han af Aldermannen därom tillsagd blifwer, böte - - -; Skulle han ändå widare tredskas, hafwe Aldermannen med Bisttja

tjarena, mackt, at för lego låta taga det som ogildt är, och sedan af den tredska, efter godtsinnande, legan, jemte böterne, uttaga. Och på det Byemännen måga så mycket beqwänligare kunna tjöra öfwer diken, hwarest de dålst åstunda, samt slippa at hålla renar och bivrågar på åtskillige ställen; Alltså skola, til dikens Conseruation, som de eljest nedtjöra och igentrampa, löse fluttjebroar i hwarje By hållas; Och kunna 2 eller flere åboar sättja sig tillsammans, och sig om broens byggande och wid mackt hållande förena. Hwilken en sådan bro af wårdslöshet söndertjörer, eller eljest fördärwar, ware pliktig densamma strart laga och i sitt förra stånd sätta. Den som af samma Bro sidst om Hösten, wid sådens inbärgande sig betient, skal ock vara skyldig den at hemföra, och öfwer wintren i förwar hålla. Hwilken som här emot bruter, plicte, efter omständigheterna, som Byemännen skjältigt pröfwar.

18.) Ingen ware efterlåtit, at, utom samtelige Grannarnes öfwerenskommelse, beta eller tjudra sine Kreatur uti ång eller Sådes gårdet, ånkönt det skedde på hans egna ågor; Gör någon det, plicte hwarje gång för hwart Kreatur - - -

19.) Sedan ångarne äro afbärgade, böra om Hösten inga Kreatur däruti insläppas, innan Aldermannen samman kallat Grannarne, och de sig förenat, så wäl om tiden när sådant ske må, som ock om antalet, och hwad slags Kreatur de wilja der insläppa. Likaledes bör det förhållas, när Sådesgårdet om Hösten blifwit ledigt, och såden inbärgad. Hwar som häremot bruter, plicte - - -

20.) På det ångswallen ej må för mycket uptrampas och tradas, skal, uti de ångar, där ej allmän farwäg är, in-

Ingen wåra tillåtit, at föra Wår eller Höst, när kålen är utur Jorden; Och så framt Gårdesgårdarne, omkring sådane ångar, böra lagas och omgärdas, bör gårdset dertill utföras, medan kålen är i Jorden. Ej heller må någon utt de ångar, der farwäg är, föra utom rätta wägen. Gör någon annorlunda, plicket hwarje gång - - -

21.) Uppå de orter, hwarest det brukligt är, at Grannarne samfält uppå en wis Trakt, eller Intaga, så sine ärter eller roswor, bör ingen tillåta sine barn eller andra gå, at pläcka ärter eller upptaga roswor til kokning, utan, om sådant må tillåtas, böra samtellige Grannarne derom tillsägas, på det ingen må dertwid göra den andra förnår, eller sine Grannars åkrar nedtrampa, eller böte hwarje gång - - -

22.) Skulle en eller flere af åboerne i Byen, hållt der samfält Skog är, wilja uppsätta Stengårdar eller Jordwal-lar, der det lägligt är, och sien finnes at tilgå, böra de öf-rige Grannarne derifrån sig icke undandraga, utan ware de alle efter Hemmantal och stångfall plicktige, det samma åf-wen at efterkomma och fullgöra; Göra de det ej, bör Bye-marken strart skiftas och delas, på det den flittigas och willi-gas Skog, ej må, igenom den trögas motwilja och lättja, blifwa uthuggen och ruinerad.

23.) På de orter der wallgång hålles, böra samtellige Byemännen sig förena, som de för sig dragligast och bäst finna; Och bör ingen, som hafwer Kreatur på samma mark och bete, sig derifrån undandraga, wid den plickt som Gran-narne åsamjas.

24.) Til Skogens och Utmarkens desto bättre skötsel och Conseruation, böra Grannarne och Byemännen, hållt på de

de orter, der ej tiltrækkelig och öfverflödigt Skog är, hwart är komma öfverens om deras byggen, som ske på samfällt Byemark, såsom, på hvilken plats eller ställe sådant ske må, samt huru mycket hwar och en må tillåtas at hugga. Är Skogen så tiltrækkelig at swedjande kan tålas, bör en wis Tractt dertil, för hwar åboe, utmärkas, på det den ene ej må den andra på något sätt förfördela. På det ris och qvistar ej må kastas omkring i Skogen, betet til stort hinder och mehn, så böra, på de platser, der timmer, wed, stör och gårdsel fälles, alla toppar qvistas, och riset til en, af Byemännen utsedd tjenlig plats, sammanföras, til at där til någon nytta förbrännas. För öfrigt måga Byemännen om Skogens rödning, skötsel samt Conservation för framtiden, sjelfwe förordna, som de, efter hwarje ords beskaffenhet, finna bäst och tjenligast wara.

25.) Om Fiske och Fiskewatn, kunna Grannarne och Byemännen sig sjelfwe förena, alt som de, efter omständigheterna, i hwar By, pröfwa bäst och nyttigast wara.

26.) Skulle någon af Byemännen uppfinna något, som ej allenast wore tjenligt, utan och nödwändigt, til Byens och hemmanens förbättring, bör Aldermannen sammankalla samtelige Grannarne, och derom öfwerlägga: Men der så hända skulle, at de andre då skadnade i det slut, at de icke wilja denna förbättring sig åtaga, hwarigenom den rättfinites och wälmenandes goda upfat blefwo hindradt, hafwe han frihet, at af Ut-byamän och Grannar, som äro förständigige, och gode Hushållare, jemte någon Lands-betjent, om så nödigt pröfwas, lalla Syn och besiktning; Och däreft då befinnes, at Grannarne i Byen oskäligen satt sig emot det, som wärkeligen warit til Byens nytta och förbättring, plick-

te då hwardera, som det gjordt - - -, och ware defutan
skyldig at betata dem, som Synen och besicctningen förrät-
tat, samt fortsatte ändå straxt, och så snart görkligt är, det
arbete, som den wälmenande föreslagit.

27.) Skulle, sedan Aldermannen sammankallat Gran-
narne, och de sig förenat om det arbete de då wilja begyn-
na, det ware sig antingen slätter, sädes-bärgning eller hward
hållt det wara nå, någon i Byelaget deruti finnas efterlåten,
tredsk och försunlig, hwarigenom de öfrige i sitt göromål
blefwo hindrade, ware de då icke skyldige at wänta på den
tröge, utan hafwe frihet sitt arbete fullända, och han skulle
sig sielf för den skada han derigenom lider; Men där någon,
för åkommen nöd och fattigdom, eller annan oförmögenhet,
ej hunne med at fullborda sitt arbete, som Byens nytta och
angelägenhet fordrar, njute han då i sädes- och bärgnings ti-
den, med mera, hjelp af Grannarne; Hwaremot han, an-
tingen med annat arbete, eller skäligt betalning, efter Alder-
mannens och Bisittjarnes bepröfwande, bör dem deras be-
fwar ersätta. Wägrar han det, böte då efter Byelagets
godtfinnande.

28.) Utti de Byar, där Boställen belagne äro, skall In-
nehafwaren eller Uboen deruppå wara förplicktad, at göra
alt samfält arbete med sine Grannar, utt alt det, som kan
lända Byen och Hemmanen til fördel och nytta, och må
han på intet sätt sig derifrån undandraga. Sätter han sig
deremot, äge Aldermannen och Grannarne mackt at leja för
hans arbete, och sedan af honom uttaga legan för arbetet,
jemte böterne, efter omständigheterna, och Byemännens be-
pröfwande.

29.) Skulle någon af Byemännen vara borta, när de af Äldermannen warda sammankallade, bör den samma, wid sin hemkomst, hos Äldermannen sig underrätta, om hwad då beslutit blifwit, eller eljest kan vara befallt, och ware han sedan skyldig, detsamma i alla delar at efterlefwa, lika som han sjelf warit wid sammankomsten närwarande.

30.) Ingen må Inhyfes hjon, eller annat folk af mindre frägd, på sine ägor intaga, innan Grannarne gifwit dertill sitt befall; Bör det någon, plicte - - - och ware ändå förbunden slike personer straxt bortskaffa, der Byemännen sådant begära och påstå.

31.) Allt ifrån Kälen går utur Jorden, til dess hon åter kälad warder, böra swinen vara ringade, och skola de ändå, när såden införes, vara innesängde eller ur wägen; Swar som häremot bryter, plicte för hwart swin.

32.) War eld må ej bäras Hemmanen emellan, ej heller i Stall, Fåhus, Lada eller annat Uthus, och skal jämwal i desse rum alt tobaks-rökande vara förbudit: Ej må eld lämnas osläckt eller owårdad i kökna, porten, badstugu eller smedia, eller plicte den annorlunda härmed förfar - - - Äldermannen med Bisittjarne böra twänne gånger om året, nemligen Höst och Wår, besicftiga alla Eldstäder i hela Byelaget, och de, som då finnas så bosällige, at eldswåda derigenom tina kan, böra Besicftningsmännen låta nedslå, och ägaren böte.

33.) Alla Byar böra med watn wäl försedde vara, och skola till den ändan alla Brunnar, Källor eller andra

samfalte Battuställen för Kreaturen, ständigt hållas wid mactt, och när nödigt är, at de böra rensas eller uppgrawas, får ingen sig derifrån undandraga wid plickt, gör det någon, hafwe Aldermannen och Byemännen mactt, at låta för den motwillige leja arbetare, samt sedan arbets-lönen, jämte böterne, af honom uttaga.

34.) På det denna Bye-ordning, som årtintstone en gång om året, för samtelige Grannarne, bör upplåsas, må til alla delar så mycket strängare blifwa efterleswad, ty skal ingen til ursåkt tjena, at hans barn, legosolk eller Torpare, honom owetande, sig emot By-ordningen förgripit, utan ware han, som i gården Husbonde är, plicktig, at swara til alt det, som hans husfolk håremot bruta: Til följe hwaraf Husbonden, är förbunden, at efter Aldermannens och Byemännens bepröfwande, böterne strax utläggga, och må han dershöre tagga sin ersättning igen af Tjenstehjonets lön, och arbete eller penningar af sine Husmän och Torpare.

35.) Där flera Byar gränsa tillsammans i åker, äng och betesmark, antingen de mötas i öppet fält, eller hafwa åker och tegeskifte med hwarannan, eller ock äro med Gårdesgård och stängsel skilde, böra de i alla delar wara förpliktade, at hålla den ordning och fred emot sina Grannar, som By-ordningarne innehålla och stadga, wid samma böter.

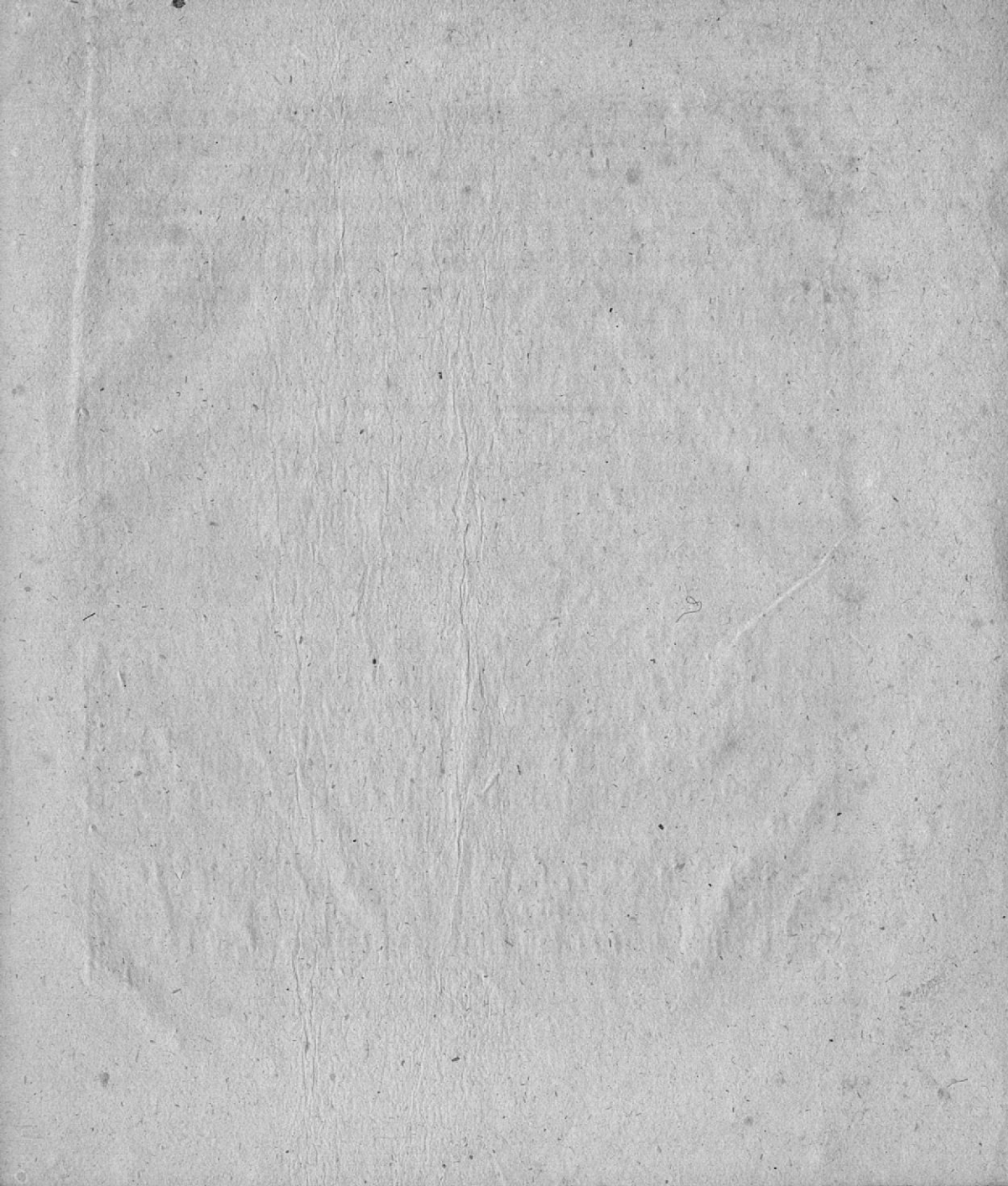
36.) Alla böter, som efter denna By-ordning blifwa utsatte, äga Bisittjarne, efter Aldermannens och Byemännens godtsinnande, af den bråtflige at uttaga. Och där den, som

som til böter förfallen är, skulle wägra, at dem straxt be-
kala, hafwe de då mækt, at af den genstråfwige taga pant,
och lägge honom sedan wis tid före, inom hwilken han den
inlösa må, försummar han det, warde panten til den mäst-
bjudande förfald, och öfwerstått, sedan böterne guldne
äro, honom återståld. Skulle någon wara så obetänkt,
at under en sådan förrättning, med hugg och slag, eller
wanständiga ord öfwerfalla dem, som denne u:mätning för-
rätta, plicte då han, efter Aldermannens och Byemän-
nens godtsinnande.

37.) Huru de uti By-ordningen utsatte böter måga
fördelas, lämnas wäl til hwar och en Bys egit godtsin-
nande; Dock på det Aldermannen må kunna hålla så mycket
bättre hand och uppsende däröfwer, at By-ordningen til
alla delar noga efterlefwes, ty är billigt, at han, för sitt
omak och beswär, njuter en del deraf, och at en del läm-
nas til Socknens fattige, eller ock användes til något nyt-
tigt samfällt arbete för hela Byen: Men at använda dem
til dricka och bränwin, eller wid utsatte samqwäm dem ge-
mensamt förtära, ware aldeles förbudt. På hwad sätt
dessa penningar må bäst och säkrast förwaras, samt huru
för dem redo och räkning göras bör, måga Byemännen sig
sjelfwe förena.

För öfrigt, och som det icke är görligt, at projectera
alt det, som til hwarje ort lämpeligt är; Så förmodas,
at Byemännen, uti hwar och en By, lära sjelfwe, efter
hwarje ords särskilte beskaffenhet, så inträtta sin By-ord-
ning, som de, til Byens och Hemmanens nytta och för-
mån, finna bäst och lämpeligast wara. Dock så, at det

som uti denna By-ordning stadgas, och til samma ort lämpeligt är, icke må deruti utslutas, utan fast håldre tilläggas det, som däruti icke omrört är, och likväl til den Byens förmån tjénar. Och på det samma By-ordning må sedan komma till så mycken bättre och kraftigare eftersefnad, ty skal hwar By, om så åstundas, äga frihet, at låta sin By-ordning wid Hårads-Tinget upläsas och stadfästas.

4220

~~Ro. sikani ja vatter~~
~~Tuho 66.~~

